

Neem actief de leiding voor een positieve groepsvorming

In iedere groep proberen mensen hun positie te bepalen; dat is voor leerlingen in een klas niet anders. Als leerkracht kun je een belangrijke rol spelen door dit groepsproces actief te leiden. Op die manier ontstaat een veilige sfeer waarin kinderen zich prettig voelen en het beste uit zichzelf kunnen halen.

In dit informatieblad wordt vanuit het perspectief van de leerkracht uiteengezet hoe je de groepsdynamica kan sturen en dit groepsproces een positieve wending geeft. De volgende vragen worden daarbij beantwoord:

- ✓ Welke fases onderscheiden we in de groepsvorming?
- ✓ Hoe stuur ik als leerkracht het groepsproces?
- ✓ Wie hebben allemaal een rol en hoe vervul ik die rol?

Als leerkracht heb je op school het formele doel om leerlingen op een goede manier kennis bij te brengen. De alledaagse praktijk zorgt ervoor dat dit veel tijd kan opeisen. Zeker in groepen waar geen veilige sfeer heerst zal dit moeilijker zijn; er heerst dan ook geen goede werksfeer. Om een veilige sfeer te creëren kun je als leerkracht het groepsproces begeleiden en zo een positieve groepsvorming bewerkstelligen. Op die manier zullen leerlingen zich veilig voelen, waardoor er minder snel gepest zal worden en beter gepresteerd wordt.

Een positieve groepsvorming zorgt ervoor dat leerlingen zich veiliger voelen en beter presteren

Fases van een onbegeleid groepsproces

Een groepsproces waar geen bewuste invloed door een leerkracht op wordt uitgeoefend doorloopt een aantal fases. Dit patroon start grofweg elke keer opnieuw na een langere vakantie, zoals de zomer- of kerstvakantie. De precieze duur kan per fase verschillen en is daardoor niet goed te voorspellen. De volgende fases die elkaar chronologisch opvolgen worden onderscheiden:

1. **Forming**

In deze fase komt de klas voor het eerst (weer) bij elkaar – *‘Wat is mijn relatie tot de rest van mijn klasgenoten?’*

2. **Storming**

Posities in de klas worden ingenomen. Tumultueuze fase.

3. **Norming**

Normen worden bepaald – *‘Hoe gaan we met elkaar om?’*

4. **Performing**

Bij een positieve groepsvorming zijn de leerlingen in deze fase productief. Mogelijk wordt deze fase niet bereikt wanneer de groep niet (goed) is begeleid. In dat geval stopt het proces.

5. **Reforming (evaluatie)**

Fase waarin duidelijk wordt dat het einde van de groepssamenstelling nadert.

Het begeleide groepsproces

Als leerkracht zet je het groepsproces naar jouw hand door op het volgende te letten:

- ✓ Wees je bewust van de genoemde fases in groepsvorming en van jouw rol als docent; jij bent onderdeel van de groep en hebt hierin tegelijk de leidersrol.
- ✓ Speel constant in op wat je ziet en benader je groep positief.
- ✓ Haal de *norming*-fase naar voren in de tijd; door bewust de norm samen met de klas vast te stellen zal de *storming*-fase milder zijn en resulteren in minder probleemgedrag.

Voorbeelden van praktische tips worden hierna per fase behandeld.

1. Forming

- Sta op de eerste dag in de deuropening en begroet iedereen. Geef de leerlingen een hand en maak oogcontact.
- Maak jouw voornemen voor het jaar duidelijk. Bijvoorbeeld: 'Mijn voornemen is dat wij de leukste klas van de school worden.'
- Laat de leerlingen hierna opschrijven hoe zij een leuke klas voor zich zien. Maak hiervan een top vijf en bespreek dit klassikaal. Willen de leerlingen ook dat de klas zo met elkaar omgaat? De uitkomst vormt de basis voor de omgang met elkaar.
- Doe spelletjes om elkaar beter te leren kennen. Zie voor voorbeelden *Handboek positieve groepsvorming* (Bakker-de Jong & Mijland, 2009).

2. Norming

- Blijf letten op een respectvolle omgang met elkaar. Noem leerlingen bij hun naam en laat je interesse van tijd tot tijd blijken. Het is van belang dat iedereen elkaar steeds beter leert kennen.
- Laat de klas gezamenlijk besluiten nemen. Dit bevordert samenwerking.
- Benadruk in deze fase de overeenkomsten, niet de verschillen tussen de leerlingen. Zie hiervoor de voorbeeldoefening.

3. Storming

- Het proces van het uitvechten van de posities in de groep zal milder plaatsvinden in het begeleide groepsproces.
- Als de hiërarchische strijd uit de hand loopt spreek je de leerlingen aan op de omgangsnormen die in de *forming*-fase zijn bedacht. Omdat zij deze zelf hebben opgesteld zijn de leerlingen hier gevoelig voor.
- Geef positieve feedback bij goed gedrag.

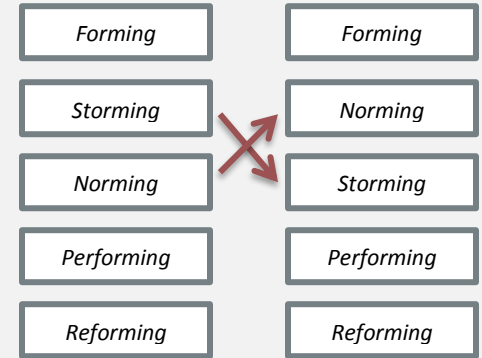
Voorbeeldoefening: Het kwaliteitspel

Iedere leerling neemt een blanco vel en zet zijn naam erop. Deel A4'tjes uit waarop je in kolommen goede eigenschappen hebt gezet. Laat elke leerling vier goede eigenschappen uitknippen die hij of zij bezit. Maak groepjes van vier en laat de gekozen goede eigenschappen door elkaar husselen.

Vraag je leerlingen vervolgens om op de vier vellen met namen die op de tafel liggen de goede eigenschappen te verdelen. Zo krijgt iedereen dus vier goede eigenschappen toebedeeld.

Laat iedere leerling tenslotte weer terug gaan naar zijn of haar plek, zodat ze kunnen zien wat zij aan goede eigenschappen hebben gekregen.

Met deze oefening ziet de leerling of het zelfbeeld overeenkomt met wat de anderen zien. Verder is het een goede manier om de leerling te stimuleren om de positieve eigenschappen van anderen te zien.

Figuur 1

Van ongeleid naar begeleid groepsproces

4. Performing

De kans is groot dat door juiste begeleiding een positieve werksfeer is ontstaan. Toch blijft het groepsproces kwetsbaar. Blijf vooral goed observeren wat er gebeurt op groepsniveau en speel hierop in.

5. Reforming (evaluatie)

Wanneer de groepsvorming prettig is verlopen voor de leerlingen kan het uit elkaar gaan lastig zijn. Een uitstapje of etentje is daarom in deze fase een goede afsluiting van het samenzijn.

Gezamenlijke inspanning

Ieder heeft op school zijn eigen rol om het groepsproces op een positieve manier te laten verlopen. Allereerst begint dat bij het goede voorbeeld van de schoolleiding aan haar medewerkers zelf. Heerst er onder de medewerkers een veilige sfeer? Ook de leerkrachten vervullen een gezamenlijke rol, evenals de ouders van de leerlingen. Deze gezamenlijke inspanning is van groot belang.

De schoolleiding:

- ✓ Zet groepsdynamica op de agenda. Door aandacht voor dit thema ontstaat een veiligere sfeer waardoor minder pestgedrag kan ontstaan en beter gepresteerd wordt.
- ✓ Laat de eerste kennismaking met klassen altijd gebeuren door de mentor (VO). Dit is de persoon die een stabiele basis biedt aan de leerlingen.
- ✓ Organiseer gemeenschappelijke (informele) activiteiten voor de leerlingen (sportmiddagen, gezamenlijke maaltijden, open podia).

De leerkrachten:

- ✓ Let erop dat jij onderdeel bent van de groep en dat je vanuit die rol een leiderspositie in kan nemen. Je rol is bepalend.
- ✓ De mentor (VO) is leidend in het begeleiden van het groepsproces. Als mentor betrek je de andere collega's actief na de *forming*-fase bij het proces.
- ✓ Blijf met elkaar in gesprek over wat groepsdynamisch gezien wordt in de groep. Jullie hebben samen de puzzelstukjes in handen.

De ouders:

- ✓ De ouders zijn verantwoordelijk voor hun kind. Het is daarom belangrijk om goed contact te onderhouden met hen als leerkracht. Laat op de ouderavonden blijken dat je aan de kant staat van hen en het kind. De ouders moeten weten en voelen dat gezamenlijk met de school wordt opgetrokken voor een veilig klimaat.

